

Skuteczność sankcji gospodarczych na przykładzie studium kondycji finansowej rosyjskiego sektora bankowego. Kontekst wojny z Ukrainą

Błażej Lepczyński*, Piotr Pisarewicz#

Nadesłany: 24 listopada 2023 r. Zaakceptowany: 5 lutego 2024 r.

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie teoretycznych zagadnień dotyczących specyfiki i rodzajów sankcji gospodarczych (w tym wyników badań ich efektywności) oraz określenie podatności kondycji finansowej rosyjskiego sektora bankowego na sankcje wprowadzone po ataku Rosji na Ukrainę i zmian tej kondycji. W artykule zidentyfikowano również czynniki zwiększające lub ograniczające podatność sektora bankowego na sankcje oraz przeanalizowano ich dotkliwość. Na potrzeby badania sformułowano następującą hipotezę badawczą: wybuch wojny wpłynął negatywnie na kondycję finansową rosyjskiego sektora bankowego. Metodami badawczymi zastosowanymi w niniejszym opracowaniu są: krytyczna analiza literatury i piśmiennictwa, analiza historii sankcji gospodarczych oraz analiza ilościowa danych dotyczących wybranych sankcji gospodarczych. Obok badań w zakresie efektywności sankcji w artykule przedstawiono studium przypadku kondycji finansowej rosyjskiego sektora bankowego. Do oceny kondycji finansowej wykorzystano metodę analizy wskaźnikowej. Z przeprowadzonego studium kondycji finansowej rosyjskiego sektora bankowego wynika, że w 2022 r. zmniejszyła się jego rentowność. Artykuł uzupełnia lukę w badaniach nad międzynarodowymi sankcjami gospodarczymi oraz prezentuje opis rzeczywistości po ataku Rosji na Ukrainę.

Słowa kluczowe: sankcje gospodarcze, wojna, kondycja finansowa, banki, rentowność, wypłacalność

JEL: K10, M31

* Uniwersytet Gdański; e-mail: blazej.lepczynski@ug.edu.pl; ORCID: 0000-0002-1954-1144.

Uniwersytet Gdański; e-mail: piotr.pisarewicz@ug.edu.pl; ORCID: 0000-0003-1983-1499.

1. Wprowadzenie

Obok działań dyplomatycznych oraz militarnych sankcje gospodarcze są oficjalnymi działaniami, które mogą obejmować zakazy, ograniczenia lub inne restrykcje w zakresie handlu, inwestycji lub finansów. Mogą być wprowadzane przez jedno państwo, grupę państw, jak również przez organizacje międzynarodowe, takie jak Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) czy Unia Europejska (UE).

Są to narzędzia stosowane w celu wymuszenia zmiany polityki lub działań innego państwa przez ograniczenie lub zakaz handlu, inwestycji lub finansowych transakcji między stronami. Sankcje mają na celu wywarcie presji na kraj lub podmiot, który łamie międzynarodowe normy, zasady lub prawa, w celu zmuszenia go do zmiany postępowania. Mogą obejmować m.in. embargo handlowe, zamrożenie aktywów, ograniczenie dostępu do technologii lub produktów, zakaz handlu bronią. Sankcje gospodarcze są stosowane jako alternatywa dla działań militarnych i mają na celu rozwiązywanie konfliktów międzynarodowych w sposób pokojowy. Celami sankcji gospodarczych mogą być m.in.: zapewnienie przestrzegania praw człowieka, zwalczanie terroryzmu, handlu bronią konwencjonalną lub masowego rażenia czy wspieranie demokracji. Jednym z ich celów jest izolacja ekonomiczna kraju, podmiotu lub grupy osób, przez co utrudniają ich funkcjonowanie na arenie międzynarodowej. Mogą być stosowane selektywnie i ograniczone do konkretnych sektorów gospodarki lub globalnie wobec danego kraju. Sankcje mogą jednak wywierać negatywny wpływ na społeczeństwo, gospodarkę i ludność kraju, wobec którego są stosowane, dlatego często wzbudzają kontrowersje. Ich wprowadzanie wymaga zatem współpracy międzynarodowej oraz działań politycznych na wielu poziomach w celu osiągnięcia zamierzonych efektów.

Celem artykułu jest przedstawienie teoretycznych zagadnień dotyczących specyfiki i rodzajów sankcji gospodarczych (w tym wyników badań ich efektywności) oraz określenie podatności kondycji finansowej rosyjskiego sektora bankowego na sankcje wprowadzone po ataku Rosji na Ukrainę i zmian tej kondycji.

Z uwagi na teoretyczno-empiryczny charakter artykułu na potrzeby badania sformułowano następującą hipotezę badawczą: wybuch wojny wpłynął negatywnie na kondycję finansową rosyjskiego sektora bankowego. Negatywny wpływ sankcji na kondycję finansową może odbywać się bezpośrednio (przez narzucenie sankcji na sektor bankowy) lub pośrednio (przez osłabienie gospodarki kraju objętego sankcjami).

W części teoretycznej artykułu omówiono pojęcie, cele, rodzaje i kluczowe mechanizmy działania sankcji gospodarczych ze szczególnym uwzględnieniem sankcji związanych z działaniami wojennymi. Przeprowadzono również analizę zakresu, skali i skuteczności sankcji w ujęciu historycznym.

W artykule zidentyfikowano także czynniki zwiększające lub ograniczające podatność rosyjskiego sektora bankowego na sankcje oraz przeanalizowano ich dotkliwość. Aby oszacować wpływ sankcji narzuconych na sektor bankowy po agresji na Ukrainę, wykorzystano wskaźniki służące do oceny rentowności, jakości portfela kredytowego i adekwatności kapitałowej.

Metodami badawczymi zastosowanymi w niniejszym opracowaniu są: krytyczna analiza literatury i piśmiennictwa oraz analiza dotychczasowych wyników badań efektywności sankcji gospodarczych. Na potrzeby oceny kondycji finansowej rosyjskiego sektora bankowego przed agresją na Ukrainę i po agresji wykorzystano metodę analizy wskaźnikowej. Z przeprowadzonej oceny kondycji finansowej rosyjskiego sektora bankowego wynika, że w 2022 r. zmniejszyła się jego rentowność. Nie potwierdzono natomiast negatywnego wpływu sankcji na adekwatność kapitałową, co może wynikać z krótkiego

okresu objętego oceną. Artykuł nawiązuje do prac naukowych z zakresu międzynarodowych sankcji gospodarczych oraz prezentuje opis rzeczywistości ukształtowanej po ataku Rosji na Ukrainę. Uzupełnia również wiedzę na temat podatności sektorów bankowych na sankcje gospodarcze, ponieważ do tej pory literatura w tym zakresie była ograniczona.

2. Międzynarodowe sankcje gospodarcze – podstawy teoretyczne

Sankcje gospodarcze są narzędziem stosowanym przez państwa lub organizacje międzynarodowe w celu wywarcia presji politycznej lub wymuszenia zmiany zachowania na innym państwie lub grupie państw. Ich głównym celem jest wprowadzenie ograniczeń w handlu, inwestycjach, finansach i/lub przepływie dóbr, usług oraz kapitału. Są stosowane jako środek nacisku i restrykcji wobec krajów naruszających prawa międzynarodowe, łamiących prawa człowieka, prowadzących agresywne działania lub nieprzestrzegających międzynarodowych norm.

Sankcje mogą mieć charakter defensywny i ofensywny (wojna ekonomiczna). Ich charakter zależy więc od kontekstu oraz złożoności sytuacji politycznej i gospodarczej. Związek między zagraniczną polityką ekonomiczną a ogólną polityką danego kraju stosowaną w kontaktach z partnerami bywa niejednokrotnie przyczyną nakładania sankcji będących narzędziem wojny ekonomicznej (Oleksiuk, Vashchenko 2010, s. 195).

Wojnę ekonomiczną można zdefiniować jako zespół działań ekonomicznych lub militarnych ukierunkowanych na osłabienie lub zniszczenie potencjału obronno-gospodarczego przeciwnika (Urbański 1994, s. 204). Można ją również określić jako wielostronny system osłabiania lub niszczenia potencjału ekonomicznego przeciwnika. Działania w tym zakresie kraje mogą prowadzić zarówno samodzielnie, jak i w ramach koalicji ekonomicznych lub militarnych, czego przykładem w czasie zimnej wojny były NATO i Układ Warszawski. Cel tego typu działań pozostaje bez zmian i polega głównie na osiągnięciu przewagi gospodarczej, a pośrednio także militarnej przez zniszczenie lub osłabienie potencjału ekonomicznego danego kraju (Chmurkowski 1971, s. 15–16). Wojna ekonomiczna może być również definiowana jako agresywne użycie środków ekonomicznych dla osiągnięcia różnorodnych celów, w tym wojskowych, ekonomicznych, politycznych czy ideologicznych (Bako 1983, s. 17).

Jak zatem odróżnić sankcje gospodarcze od wojny ekonomicznej (handlowej)? W tym zakresie pomocne wydają się badania Pape'a, który szerzej omówił to zagadnienie (Pape 1997, s. 93). Sankcje gospodarcze mają służyć do obniżenia dobrobytu gospodarczego państwa będącego ich celem przez ograniczenie handlu międzynarodowego, by zmusić władze tego państwa do zmiany zachowań politycznych. Wojna ekonomiczna (handlowa) występuje natomiast wówczas, gdy państwo grozi wyrządzeniem szkody ekonomicznej, aby zmusić kraj będący celem sankcji do zaakceptowania warunków handlu bardziej sprzyjających państwu, które sankcje nakłada. W przypadku wojny ekonomicznej (handlowej) podstawą jest kalkulacja ustępstw, które mogą się przyczynić do wzrostu dobrobytu państwa nakładającego sankcje. Wojny handlowe mogą ponadto wywołać istotne zmiany w strukturze zatrudnienia w krajach nakładających sankcje lub krajach nimi dotkniętych (Javorcik i in. 2023).

Jedną z pierwszych prac poświęconych sankcjom gospodarczym, w której sformułowano ich podstawy teoretyczne (*the naive theory of sanctions*), była publikacja Galtunga (1967, s. 378–416). Opisany w niej mechanizm polegał na tym, że spowolnienie gospodarcze wywołane sankcjami powoduje presję polityczną, zmuszającą władze kraju będącego celem sankcji do zmiany polityki wewnętrznej lub za-

granicznej. W skrajnych przypadkach sankcje mogą nawet doprowadzić do zmiany lub obalenia rządu. Jednym z ich efektów jest zbudowanie napięcia między elitami rządzącymi a coraz bardziej rozczarowanymi i niezadowolonymi obywatelami kraju, w którym odczuwane mogą być braki podstawowych artykułów. Chodzi m.in. o obniżenie wartości ekonomicznej danego kraju, osłabienie rządzących nim elit i rozpad polityczny (*value deprivation / political desintegration*), co może spowodować przewrót polityczny, dojście opozycji do władzy, rozpoczęcie negocjacji z innym krajem i podobne zmiany (Galtung 1967, s. 386).

Oczekiwane efekty w tym zakresie mogą być dwojakie: obalenie rządu i dojście opozycji do władzy lub uznanie przez dotychczasowe władze, że kontynuacja obecnej polityki zagrozi zarówno im, jak i całemu krajowi. W przypadku drugiego scenariusza zmiany następują w sposób spokojniejszy, a sankcje odnoszą zamierzony skutek w formie łagodniejszej dla obywateli i kraju (Cortright, Lopez 2000; Kirshner 1997, s. 32–64).

Temat sankcji poruszali również Hufbauer, Schott oraz Elliott (1985, s. 2), którzy zbadali kilkadziesiąt przykładów sankcji nakładanych od początku XX w. Także polscy autorzy zajmowali się tą problematyką. Jedną z pierwszych (o ile nie pierwszą) publikacją traktującą szerzej o tym zagadnieniu powstała pod koniec lat 80. XX w. (Czerkawska, Czerkawski 1987, s. 37–48).

Trafną i syntetyczną definicję sankcji, pasującą do sytuacji po ataku Rosji na Ukrainę, opracowali Symonides i Bierzanek. Zgodnie z ich definicją sankcje to „negatywna reakcja społeczności międzynarodowej, z którą spotyka się państwo naruszające normy prawa międzynarodowego” (Bierzanek, Symonides 2003, s. 24).

W sposób nieco bardziej złożony określają to pojęcie Kociołek-Pęksa i Menkes: „(...) pod pojęciem sankcji rozumiemy zatem szeroko pojmowaną reakcję podmiotów w ramach międzynarodowego porządku prawnego na naruszenie jakiegokolwiek normy należącej do tego porządku, której celem jest nie tyle ukaranie podmiotu dopuszczającego się naruszenia, lecz przede wszystkim przywrócenie zaburzonego przez naruszenie stanu przestrzegania prawa i zapewnienie efektywności zobowiązań międzynarodowych, a w konkretnym przypadku skłonienie sprawcy do ostatecznego wykonania naruszonego wcześniej zobowiązania (*facere*) albo powstrzymanie się od naruszania zobowiązania (*non facere*). Zatem zakres znaczeniowy pojęcia sankcji prawnomiędzynarodowej obejmuje różne prawne konsekwencje zaistniałego naruszenia porządku prawnego pmp, w szczególności konsekwencje zezwalające na legalne użycie środka przymusu wobec sprawcy naruszenia” (Kociołek-Pęksa, Menkes 2017, s. 93).

Nowicki (2015, s. 391–400) wskazuje, że sankcje to „wolicjonalny środek wywierania presji na państwa naruszające ład międzynarodowy”, gdyż o ich stosowaniu decydują pojedyncze państwa, grupy państw lub organizacje międzynarodowe.

Należy zaznaczyć, że sankcje polityczne i ekonomiczne mają na celu przywracanie norm oraz stabilizację stosunków międzynarodowych i są chyba jedyną formą nacisku, której nie kwestionuje społeczność międzynarodowa (Caruso 2003, s. 2). Przykładem mogą być sankcje wobec Federacji Rosyjskiej za łamanie prawa międzynarodowego i pierwszą agresję na Ukrainę, zakończoną aneksją Krymu, co spowodowało serię kontrsankcji ze strony Rosji (Menkes 2015, s. 12–37).

Procesy globalizacyjne, wpływające pozytywnie na rozwój gospodarki światowej, w pewien sposób ułatwiały stosowanie sankcji wobec niektórych, zwłaszcza mniejszych krajów. Niemniej jednak pod wpływem wojny w Ukrainie, sankcji nałożonych na Rosję oraz związanych z tym problemów w gospodarce światowej coraz częściej pojawiają się postulaty deglobalizacji (Ratajczak 2023, s. 102–116).

W literaturze naukowej istnieje wiele innych prac poświęconych tematyce zagranicznych sankcji gospodarczych. Przedstawiają ich różne aspekty, zastosowanie, efekty, skuteczność oraz wpływ na gospodarkę i społeczeństwo kraju objętego sankcjami. W pracy Hufbauera i in. (2007) analizie poddano efektywność sankcji gospodarczych w różnych przypadkach ich zastosowania. Problematykę sankcji ukierunkowanych, stosowanych m.in. przez ONZ, opisano w książce Bierstekera, Eckert i Tourinho (2016).

Sankcje gospodarcze opierają się na trzech mechanizmach. Są to:

- 1) mechanizm represji – sankcje gospodarcze mają na celu osłabienie ekonomicznego i militarnego potencjału danego kraju, aby zmusić go do zmiany działań politycznych lub militarnych,
- 2) mechanizm zastraszania – sankcje mają na celu zastraszenie kraju i wywarcie presji na jego rząd, aby powstrzymał się od działań sprzecznych z interesem międzynarodowym,
- 3) mechanizm sygnałów – sankcje sygnalizują międzynarodową dezaprobatę wobec działań danego kraju, co może wpłynąć na jego reputację i postrzeganie na arenie międzynarodowej.

3. Cele, mechanizm działania i rodzaje sankcji

Sankcje gospodarcze mogą być stosowane w różnych sytuacjach, takich jak:

- reakcja na agresję – jako odpowiedź na agresywne działania lub naruszenia integralności terytorialnej przez inne państwo,
- wywarcie presji politycznej – jako środek nacisku na inne państwo, aby zmieniło swoje polityczne, militarne lub bezprawne działania,
- wspieranie praw człowieka – w celu wymuszenia przestrzegania praw człowieka w danym kraju,
- zapobieganie rozprzestrzenianiu broni konwencjonalnej lub broni masowego rażenia – nakładane na kraje próbujące rozwijać broń nuklearną, chemiczną, biologiczną lub inne jej rodzaje (van Bergeijk 1994).

Narzędzia operacyjne stosowane w zakresie sankcji gospodarczych mogą mieć trojaki charakter i zawierać elementy:

- bojkotu, którego zadaniem jest zmniejszenie popytu na określone usługi lub produkty,
- embarga, mającego na celu ograniczenie eksportu i/lub importu niektórych produktów gospodarczych,
- zamrożenie aktywów lub ograniczanie inwestycji i finansowania dla kraju będącego celem sankcji – w przypadku sankcji finansowych (van Bergeijk 1994, s. 20).

Sankcje jako środek wywierania presji prawnomiędzynarodowej można podzielić na sankcje sensu largo oraz sensu stricto. Bazując na tym kryterium, można je bardziej precyzyjnie podzielić na sankcje o charakterze represyjnym oraz zapobiegawczym (Kociołek-Pęksa, Menkes 2017, s. 87–103).

Sankcje sensu largo to mechanizmy mające zagwarantować przestrzeganie norm prawa międzynarodowego. Można do nich zaliczyć presję wywieraną na opinię publiczną, zanegowanie umowy międzynarodowej, dochodzenie odpowiedzialności danego państwa czy wykorzystanie środków odwetowych lub użycie siły (Hart 1998, s. 277–283). Środki represyjne stosowane przez społeczność międzynarodową powinny mieć przymusowy charakter, być dotkliwe, a ich użycie powinno zależeć od podjęcia decyzji przez stosowny organ (np. ONZ, NATO).

Biorąc pod uwagę kryterium operacyjne, w praktyce wyróżnia się następujące rodzaje sankcji:

– embargo handlowe – obejmują zakaz handlu określonymi towarami lub usługami między państwami; mogą być wymierzone w określone sektory, np. przemysł zbrojeniowy, surowcowy, energetyczny czy sektor produktów luksusowych;

– finansowe – polegają na ograniczeniu dostępu do systemu finansowego, zamrażaniu kont lub blokowaniu międzynarodowych transakcji finansowych; mogą być nakładane na organy państwowe, instytucje finansowe czy nawet osoby fizyczne i prawne związane z organami władzy, przeciwko której są skierowane;

– technologiczne – ograniczają dostęp do zaawansowanych technologii, które mogą być stosowane w celach militarnych lub mają wpływ na bezpieczeństwo;

– wizowe i podróżne – ograniczają możliwość podróżowania do danego kraju przez urzędników lub inne osoby związane z elitami politycznymi.

Każda forma nacisku w formie sankcji oddziałuje nie tylko na szeroko rozumianą gospodarkę danego kraju, ale również na obywateli. Sankcje gospodarcze mogą mieć zatem poważne konsekwencje dla ludności cywilnej i wpływać na ich warunki życia, zdrowie i dostęp do podstawowych dóbr. Gdy kraj objęty sankcjami jest relatywnie biedny, a standard życiowy obywateli niski, nawet niewielka ich skala może się przyczynić do znacznego obniżenia komfortu życia czy doprowadzić do sytuacji, w której znaczna część społeczeństwa będzie żyła poniżej granicy ubóstwa. Elity rządzące w tego typu przypadkach na ogół nie odczuwają zbyt negatywnych skutków nałożonych sankcji, co minimalizuje ich efektywność.

Sytuacja taka wystąpiła chociażby po zastosowaniu przez ONZ kompleksowych sankcji wobec Iraku, gdy negatywny wpływ na ludność cywilną spotkał się z krytyką społeczności międzynarodowej. To z kolei przyczyniło się do ich złagodzenia lub zniesienia w niektórych obszarach.

Stosowanie sankcji wymaga zatem zachowania równowagi, aby uniknąć negatywnych skutków dla ludności cywilnej i osiągnąć zamierzone cele polityczne.

Z tego względu w ostatnich latach coraz częściej stosuje się sankcje ukierunkowane, czyli selektywne, zwane również inteligentnymi (*smart sanctions / targeted sanctions*). Ich zadaniem jest zminimalizowanie utrudnień dla obywateli danego kraju czy nawet ich cierpienia przy jednoczesnym zwiększeniu prawdopodobieństwa skuteczności sankcji (Portela 2012, s. 35). Sankcje tego typu skupiają się na elitach rządzących i decydentach politycznych oraz tych, którzy wspierają niewłaściwą politykę kraju objętego sankcjami. Autokratyczni przywódcy często przerzucają koszty na swoich obywateli, kontrolując przepływ rzadkich towarów, które są sprzedawane po znacznie wyższych cenach. Manuel Noriega w Panamie czy Slobodan Milošević w Serbii i ich postępowanie to klasyczne przykłady takich praktyk z nieodległej przeszłości. Ponadto przywódcy autokratyczni lub dyktatorzy niejednokrotnie ukrywają swoje aktywa w zagranicznych bankach bądź w innej formie lokują środki za granicą (Hufbauer i in. 2007, s. 138). Stosując sankcje inteligentne, nakierowane na elity rządzące i dyktatorów, minimalizuje się ich negatywne skutki dla ludności cywilnej, a zwłaszcza dla najbiedniejszych.

Wypracowano wiele rodzajów i technik stosowanych w sankcjach ukierunkowanych. Możemy do nich zaliczyć:

– sankcje personalne (np. zamrożenie aktywów, zakazy wizowe, ograniczenie podróży); ich zadaniem jest bezpośrednio oddziaływanie na elity rządzące danego kraju oraz ich współpracowników;

– sankcje selektywne (np. embargo na broń, zakaz handlu określonymi towarami, takimi jak ropa i inne surowce energetyczne, zamrożenie aktywów państwowych, zakaz podróży zagranicznych); ich zadaniem jest selektywne oddziaływanie na gospodarkę danego kraju i bogatszą część jego społeczeństwa.

W praktyce efektywność tego typu sankcji czasem odbiega od oczekiwań, zarówno jeśli chodzi o ich implementację, jak i występujące negatywne konsekwencje humanitarne (Tostensen, Bull 2002, s. 373–403). Przykładowo, niektóre sankcje mogą spowodować, że nie będzie możliwości przekazywania pomocy dla najbardziej potrzebujących warstw społeczeństwa (np. plany Rady Bezpieczeństwa ONZ, by nałożyć sankcje na Sudan, czego ostatecznie zaniechano).

Sankcje inteligentne z natury są bardziej skomplikowanymi narzędziami nacisku, co powoduje, że przed ich wprowadzeniem muszą istnieć mechanizmy logistyczne oraz administracyjne, aby je zaplanować, wprowadzić i skutecznie nimi zarządzać. Niektóre badania wskazują, że skuteczność sankcji ukierunkowanych jest niższa niż średnia (Cortright, Lopez 2000, s. 11–21). Niemniej zyskują coraz więcej zwolenników, a dzięki rozwojowi technik informacyjnych mogą być coraz skuteczniej implementowane. Dobrym przykładem jest obecna sytuacja, która ukształtowała się po rozpoczęciu wojny w Ukrainie, gdy na elity rządzące Rosji zostały nałożone bardzo złożone sankcje międzynarodowe. Nie są one jednak narzędziem doskonałym, czego przykładem może być obecny wzrost eksportu z Unii Europejskiej i Wielkiej Brytanii do takich krajów, jak Armenia, Kazachstan czy Kirgistan (Javorcik 2023). Z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że jest to skutkiem sankcji nakładanych na Rosję oraz próbą ich obejścia przez reeksport towarów z ww. krajów.

4. Zakres, skala i skuteczności sankcji w ujęciu historycznym

Skuteczność sankcji i siła ich oddziaływania na dany kraj są najbardziej istotną cechą ich powodzenia. Do tej pory najbardziej zaawansowane badania w tym obszarze przeprowadzili Hufbauer i in. (2007). Po przeanalizowaniu tego zagadnienia według wielowymiarowych kryteriów, takich jak cele polityczne, zmiany zachowań i decyzji krajów dotkniętych sankcjami, poniżej wskazano ich kluczowe elementy.

Jednym z podstawowych parametrów, według których można mierzyć skuteczność sankcji, jest osiągnięcie ich celu politycznego (tabela 1). Najczęściej decydowano się na nałożenie sankcji w celu zmiany reżimu i wzmocnienia demokracji, co wystąpiło w 80 przypadkach na 204 badane sankcje (39,2%). Drugim celem były zmiany w polityce państwa, co nastąpiło w 43 przypadkach (21,1%). Zmiany w polityce państwa, na które nałożono sankcje, zostały osiągnięte w 51,2% analizowanych przypadków – 22 przypadki na 43 sankcje nałożone w tym celu. Zmianę reżimu i demokrację osiągnięto w wyniku 25 z 80 sankcji (31,3%), a osłabienie potencjału militarnego w 9 na 29 sankcji (31%). Najmniej skuteczne były sankcje nałożone w celu przerwania działań wojennych: 4 na 19 sankcji (21,1%).

Na badane zagadnienie można też spojrzeć przez pryzmat sukcesu sankcji i ich celu politycznego w zależności od rodzaju ustroju politycznego w danym kraju (tabela 2). Najwyższą skuteczność w zakresie zmian polityki państwa miały sankcje nakładane na kraje o ustroju demokratycznym (69% skuteczności), mniejszą w anokratycznym (50%), a najmniejszą w systemach autokratycznych (39%). Wywieranie presji w celu wprowadzania zmian ustroju i zwiększenia demokracji było również najskuteczniejsze w krajach demokratycznych (78% skuteczności), niższe w anokratycznych (28%), a najmniej skuteczne w autokratycznych (23%). Przerwanie działań wojennych osiągnięto natomiast najczęściej w krajach autokratycznych (33%) i demokratycznych (25%), a najrzadziej w anokratycznych (11%). Sankcje ukierunkowane na osłabienie potencjału militarnego były najskuteczniejsze w krajach anokratycznych (50%) oraz autokratycznych (37%); na kraje demokratyczne w ogóle nie nakładano tego typu sankcji.

Skuteczność sankcji może być również mierzona ich wpływem na produkt narodowy brutto (PNB) (tabela 3). Sankcje uznane za skuteczne, których celem były zmiany w polityce państwa, obniżyły PNB średnio o 2,6%, a uznane za nieskuteczne o 1,1%. Skuteczne sankcje ukierunkowane na zmianę reżimu lub demokratyzację obniżyły PNB średnio o 3,4%, a nieskuteczne o 2,3%. Skuteczne sankcje nałożone z powodu prowadzonych wojen spowodowały średni spadek PNB o 0,9%, a te, które uznano za nieskuteczne (czyli te, które nie spowodowały przerwania działań wojennych), wywołały spadek PNB o 2,3%. Sankcje mające na celu osłabienie potencjału militarnego zakończone sukcesem wywołały spadek PNB o 2,1%, a nieskuteczne o 0,7%.

Skuteczność sankcji zależy również od ich rodzaju oraz objętych nimi obszarów gospodarki (tabela 4). Najbardziej efektywne były sankcje dotyczące trzech sfer jednocześnie: finansów, eksportu i importu. W ich przypadku wskaźnik sukcesu wyniósł 40,3% (25 na 62 przypadki). Dużą skutecznością charakteryzowały się również same sankcje finansowe (35,85%, 19 na 53 przypadki). Sankcje eksportowe i importowe lub stosowane łącznie były skuteczne w 25% (10 na 40 przypadków). Mniej efektywne były sankcje finansowe połączone z importowymi – 20% (2 na 10 przypadków), a najmniej skuteczne okazały się sankcje finansowe połączone z eksportowymi 17,9% (5 na 28).

Kolejne istotne kryterium w badanym obszarze to czas trwania sankcji (tabela 5). Zmiany w polityce państwa okazały się skuteczne, gdy czas ich trwania wynosił średnio 3,5 roku, natomiast sankcje uznane za nieskuteczne trwały blisko dwa razy dłużej – 6,5 roku. W przypadku sankcji nakierowanych na zmianę reżimu lub demokratyzację skuteczność osiągnęto średnio po upływie 5,4 roku. W przypadku niepowodzenia tego typu sankcje trwały średnio aż 8 lat. Skuteczność w postaci przerwania działań wojennych osiągnęto po 1,3 roku, natomiast nie udało się tego celu osiągnąć w przypadkach, gdy sankcje trwały średnio 6,1 roku. Aby osłabić potencjał militarny, należało utrzymywać sankcje średnio przez 6,2 roku, natomiast cel ten nie został osiągnięty w krajach, gdzie sankcje trwały blisko 12 lat.

Sankcje mogą być nakładane nie tylko przez pojedyncze państwa, ale również przy współpracy organizacji międzynarodowych. Jeśli chodzi o przerwanie działań wojennych, ich skuteczność wynosiła aż 50%, w przypadku zmiany reżimu lub demokratyzacji 24%, a osłabienie potencjału militarnego osiągnięto w 22% przypadków.

5. Ocena kondycji rosyjskiego sektora bankowego w warunkach międzynarodowych sankcji gospodarczych

W dalszej części artykułu przeprowadzono ocenę kondycji finansowej rosyjskiego sektora bankowego w warunkach sankcji narzuconych Rosji przez USA, UE i inne kraje po dokonaniu przez nią agresji na Ukrainę 24 lutego 2022 r. W celu przedstawienia wpływu sankcji wykorzystano analizę wskaźnikową. Ocenę rosyjskiego sektora bankowego przeprowadzono bezpośrednio przed wprowadzeniem sankcji i po ich wprowadzeniu. W badaniu przyjęto założenie, że zaburzenia kondycji finansowej mogą wskazywać na skuteczność wprowadzonych sankcji. W tym kontekście ważne było również zidentyfikowanie obszarów, w których zaburzenia wystąpiły.

Kondycja finansowa sektora bankowego jest niezwykle ważna dla realizowania przez banki i sektor bankowy funkcji związanych z mobilizowaniem oszczędności gospodarstw domowych, efektywną alokacją kapitału oraz zapewnieniem sprawnego systemu płatniczego. Jak zauważył Mishkin (2007), system pozwala skutecznie kierować środkami do osób fizycznych lub korporacji mających duże możliwo-

ści inwestycyjne. Jeżeli szoki zakłócają przepływ informacji niezbędny do sprawnego funkcjonowania systemu finansowego, może dojść do zakłóceń i niestabilności finansowej.

Kondycja finansowa jest pojęciem wielowymiarowym. Ocenia się ją na poziomie pojedynczych instytucji kredytowych, grup banków lub całego sektora bankowego. Standardem w ocenie banków stała się metoda ratingowa CAMEL, wypracowana kilkadziesiąt lat temu na potrzeby nadzorcze. Metodę tę wykorzystuje się także w badaniach naukowych do porównań międzybankowych (Kulshrestha, Srivastava 2022). W ramach oceny CAMEL są analizowane: adekwatność kapitałowa (*capital adequacy*), jakość aktywów (*assets quality*), jakość zarządzania (*management quality*), zyskowość (*efficiency*) i płynność (*liquidity*). W późniejszych latach do ww. kryteriów dodano jeszcze wrażliwość na ryzyko rynkowe (*sensitivity*), co spowodowało zmianę akronimu na CAMELS. Podstawowym celem tej metody jest przedstawienie ogólnej oceny banku (Gaul, Jones 2021, s. 6).

Podejście CAMEL jest kompleksową i sprawdzoną metodą oceny banków oraz sektorów bankowych. Uwzględnia dwa najważniejsze wymiary oceny kondycji finansowej, czyli efektywność i bezpieczeństwo finansowe. Oceniając rosyjski sektor bankowy, nawiązano do metody CAMEL. Wykorzystano bowiem miernik ogólnej adekwatności kapitałowej (kryterium C w metodzie CAMEL), wskaźnik jakości kredytów NPLs (*non performing loans*, kryterium A), wskaźnik ROE (*return on equity*, kryteria E, M), wskaźnik rentowności kapitałów własnych ROA (*return on assets*, kryterium E) oraz wskaźnik płynności (kryterium L). Oprócz kryteriów merytorycznych na wybór wskaźników opisujących wybrane kryteria wpłynęła dostępność i wiarygodność danych statystycznych.

Tworząc teoretyczną koncepcję wpływu sankcji na kondycję finansową sektora bankowego, należy uwzględnić związki między efektywnością a bezpieczeństwem finansowym. Osłabienie bezpieczeństwa finansowego sektora bankowego w wyniku sankcji może się odbywać dwiema drogami. Pogorszenie efektywności banków na skutek osłabienia kondycji przedsiębiorstw i gospodarstw domowych może prowadzić do obniżenia rentowności i tym samym do ograniczenia możliwości budowania siły kapitałowej instytucji finansowych dzięki zyskom zatrzymanym. Osłabienie efektywności może również wynikać z ograniczenia popytu na kredyt w wyniku wprowadzenia sankcji. Drugą drogą, która może prowadzić do problemów finansowych w sektorze bankowym, to wzrost wartości kredytów zagrożonych w portfelu kredytowym. Do strat w sektorze bankowym może także doprowadzić wzrost kosztów finansowania wynikający z wprowadzenia sankcji.

Sankcje powodują również wzrost ryzyka w sektorze bankowym i obniżenie jego wiarygodności. Niebezpieczeństwem dla kondycji finansowej związanym z wprowadzeniem sankcji jest także izolacja sektora bankowego, która może obniżyć rentowność i zwiększyć ryzyko.

Badanie miało charakter empiryczny. W pierwszej kolejności opisano, jakimi kanałami sankcje mogą wpływać na kondycję finansową sektora bankowego, oraz przedstawiono czynniki potencjalnie zwiększające lub ograniczające podatność rosyjskiego sektora bankowego na sankcje oraz czynniki, które mogą zwiększać dotkliwość sankcji dla całej gospodarki. W drugim kroku dokonano oceny kondycji finansowej, bazując na danych statystycznych dostępnych na 30 listopada 2023 r. i udostępnianych przez Bank Centralny Federacji Rosyjskiej, Bank Światowy oraz portal statystyczny STATISTA.

6. Mechanizm wpływu sankcji na gospodarkę i kondycję finansową rosyjskiego sektora bankowego

W literaturze przedmiotu nie ma wielu prac poświęconych sankcjom wobec Rosji po agresji na Ukrainę w 2022 r. w kontekście ich skutków dla sektora bankowego. Girardone (2022, s. 1688), badając wpływ sankcji na rosyjski sektor bankowy, zwróciła uwagę, że „inwazja na Ukrainę w lutym 2022 r. oznaczała (...) koniec 20-letniej strategii rosyjskich banków zmierzającej do ekspansji międzynarodowej, choć ich wycofywanie się z Europy trwało już po kryzysie krymskim”. Prokopenko podkreśliła natomiast technologiczne konsekwencje sankcji nałożonych na Rosję (Prokopenko 2023a). Z importu pochodziło bowiem 85% oprogramowania rosyjskiego sektora finansowego (Prokopenko 2023b).

Z badań dotyczących pierwszej fali sankcji na sektor bankowy (po zajęciu przez Rosję Krymu w 2014 r.) wynika, że choć wprowadzano je etapami, co umożliwiało rosyjskim bankom przygotowanie swoich ekspozycji krajowych i zagranicznych, zasadniczo okazały się skuteczne (Mamonov, Pestova, Ongena 2023, s. 55).

Rosja ma bardzo długą tradycję funkcjonowania w warunkach sankcji narzucanych przez inne państwa. Już w czasach Związku Radzieckiego i zimnej wojny USA oraz państwa zachodnioeuropejskie stosowały sankcje. Po inwazji armii radzieckiej na Afganistan w ostatnich dniach 1979 r. USA nałożyły embargo m.in. na zboże i technologie. Embargo na zboże jest jednak oceniane jako mało skuteczna sankcja, ponieważ ZSRR zastąpił zboże od amerykańskich rolników zbożem z innych krajów (Doraev 2015, s. 362). Embargo napotkało również silną krytykę ze strony rolników w USA (Carter 1987, s. 1191).

Rosyjska agresja wobec Ukrainy spotkała się z odpowiedzią i wprowadzeniem sankcji ekonomicznych przez wiele państw na świecie. Sankcje przeciwko Rosji związane z inwazją na Ukrainę można podzielić na dwa etapy. Pierwszy etap łączył się z aneksją przez Rosję Krymu oraz części Donbasu i obwodu ługańskiego w 2014 r., gdzie utworzono tzw. republiki ludowe. Atak rozpoczął się 20 lutego 2014 r. i przebiegał w kilku fazach. Za koniec pierwszego etapu uznaje się porozumienia mińskie, które zamroziły konflikt. Drugi etap wojny rosyjsko-ukraińskiej rozpoczął się wraz z atakiem Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 r.

W marcu 2014 r. Unia Europejska i USA wprowadziły sankcje o charakterze politycznym, personalnym i ekonomicznym. W lipcu 2014 r. musiano je poszerzyć i wzmocnić, ponieważ postawa Rosji wobec Ukrainy stawała się coraz bardziej agresywna, co znalazło odzwierciedlenie w wysłaniu przez Rosję w sierpniu 2014 r. regularnych sił zbrojnych w celu wsparcia separatystów (Åslund 2019, s. 14). Sankcje z lipca 2014 r. obejmowały trzy sektory: finansowy, paliwowy i technologie obronne, i skupiały się na dużych spółkach państwowych (Åslund 2019, s. 14). Celem sankcji wprowadzonych przez USA, UE i kilka innych państw „nie było zmuszenie Rosji do zmiany polityki poprzez zaprzestanie interwencji na Ukrainie i zwrot Krymu” (Gould-Davies 2018, s. 9). Jak podkreśla Gould-Davies, po pierwsze chodziło o to, żeby „powstrzymać Rosję od eskalacji agresji militarnej”, a po drugie, by wskazać, że ze sprawcą naruszenia prawa międzynarodowego nie można utrzymywać normalnych relacji (Gould-Davies 2018, s. 9).

Ocena sankcji wprowadzonych po ataku Rosji na Ukrainę w 2014 r. w literaturze nie jest jednoznaczna. Jak zauważył Gould-Davies (2018, s. 20), sankcje wprowadzone w 2014 r. nie skłoniły Rosji do porozumienia politycznego (koszty sankcji były zbyt niskie w stosunku do tego, jakie znaczenie dla Rosji miała destabilizacja Ukrainy), ale odegrały ważną rolę w powstrzymaniu eskalacji militarnej. Z dalszej perspektywy – po agresji rosyjskiej i rozpoczęciu niczym niesprowokowanej wojny z Ukrainą w lutym 2022 r. – widać jednak, że sankcje były za słabe, by powstrzymać eskalację militarną i bardziej brutalne działania Rosji niż te na Krymie czy w Donbasie.

Kolejny (drugi) etap sankcji wiązał się z wojną na pełną skalę, rozpoczętą przez Rosję 24 lutego 2022 r. Głównym celem wprowadzonych sankcji było ograniczenie jej zdolności do kontynuacji wojny¹. Żeby zrozumieć wpływ sankcji na rosyjski sektor bankowy, trzeba przedstawić, na czym one polegały. Wprowadzone sankcje miały różnorodny charakter i szeroki zakres. Od lat 30. XX w. żadna gospodarka wielkości Rosji nie była objęta takimi ograniczeniami handlowymi, jak Rosja po inwazji na Ukrainę (Mulder 2022, s. 20). Sankcje finansowe skupiły się na ograniczeniu jej dostępu do rezerw walutowych i utrudnianiu międzynarodowej działalności rosyjskich instytucji finansowych (Guénette, Kenworthy, Wheeler 2022, s. 20). Władzom rosyjskim uniemożliwiono dostęp do rezerw walutowych posiadanych przez instytucje działające w kraju nakładającym sankcje (Guénette, Kenworthy, Wheeler 2022, s. 20). Rosyjskie banki zostały odcięte od systemu SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication), który powstał w 1973 r. w celu usprawnienia i poprawienia bezpieczeństwa międzynarodowych transakcji finansowych. W 2023 r. SWIFT obsługiwał ponad 11 tys. instytucji na całym świecie. Odcięcie banków rosyjskich od SWIFT miało wywołać poważne zakłócenia w rosyjskim systemie bankowym.

W stosunku do Rosji zastosowano również sankcje o charakterze handlowym, polegające na zakazach importu i eksportu. Wprowadzono również ograniczenia dotyczące pozyskiwania technologii.

Mechanizm wpływu sankcji na rosyjski sektor bankowy należy analizować w krótszym i dłuższym okresie. W krótkim okresie szok wywołany wprowadzeniem sankcji mógł doprowadzić do zaburzeń w sektorze bankowym, a zwłaszcza do wystąpienia paniki bankowej. To, czy w krótkim okresie dochodzi do destabilizacji systemu bankowego i utraty płynności przez duże banki komercyjne, w dużej mierze zależy od skali paniki bankowej oraz siły i możliwości oddziaływania banku centralnego i nadzoru. W dłuższej perspektywie sankcje mogą wywołać zaburzenia kondycji finansowej sektora bankowego głównie przez kanał pośredni – makroekonomiczny. Pogorszenie sytuacji w sferze realnej gospodarki pod wpływem sankcji i wojny może być ważnym czynnikiem prowadzącym do osłabiania wyników finansowych sektora bankowego. Sankcje mogą również osłabiać popyt na kredyt ze strony przedsiębiorstw, co może ograniczać możliwości tworzenia marży odsetkowej, która w europejskiej bankowości odgrywa kluczową rolę w tworzeniu nadwyżki finansowej.

Sankcje mogą dotyczyć sektor bankowy bezpośrednio, np. przez zamknięcie dostępu do technologii informatycznych czy rynków, i pośrednio – przez wpływ na kondycję kredytobiorców. Zaburzenia mogą się przejawiać w różny sposób. Mogą to być zakłócenia w systemie płatniczym, pogorszenie kondycji finansowej banków, odcięcie banków od rynków zagranicznych czy sankcje personalne wobec konkretnych pracowników banków.

Jeśli sankcje dotyczą ważnych funkcji pełnionych przez sektor bankowy (tak jest w przypadku Rosji, ponieważ sankcjami objęto dostęp do systemu SWIFT i technologii), zaburzenia w krótkim okresie mogą również dotyczyć zdolności banków do przeprowadzania transakcji płatniczych oraz utrzymania i rozwoju systemów IT (oprogramowania i sprzętu) (Prokopenko 2023a). Technologie IT i usługi w chmurze są ważne, bowiem w Rosji przed agresją na Ukrainę dobrze rozwijała się bankowość mobilna i neobanki (np. Tinkoff Bank).

Podatność sektorów bankowych na sankcje gospodarcze i polityczne zależy m.in. od struktury własnościowej banków, ich upolitycznienia, uzależnienia technologicznego i skali działalności zagranicznej.

---

¹ <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia/sanctions-against-russia-explained/>.

Jeśli chodzi o strukturę własnościową, to podkreśla się, że przed rozpoczęciem wojny z Ukrainą w Rosji dominowały banki krajowe, a ich działalność miała głównie lokalny charakter (Caparusso, Hardy 2022, s. 17). Według danych na koniec września 2021 r. ich należności od podmiotów w Rosji stanowią 87% należności ogółem, a zobowiązania – 91% (Caparusso, Hardy 2022, s. 17). Taka struktura rosyjskiego sektora bankowego znacznie ogranicza jego podatność na sankcje. W przeszłości niektóre banki rosyjskie podjęły ekspansję zagraniczną, jednak nie była ona na tyle duża, żeby stanowiła zagrożenie w sytuacji wprowadzenia sankcji. Również rola kapitału zagranicznego w rosyjskim sektorze bankowym nie była istotna. Przed agresją na Ukrainę w Rosji działało kilkadziesiąt zagranicznych instytucji kredytowych. Według Kijowskiej Szkoły Ekonomicznej, która monitoruje wycofywanie się przedsiębiorstw zagranicznych z Rosji i realizuje projekt LeaveRussia, w marcu 2022 r. funkcjonowały w Rosji 52 banki zagraniczne². Półtora roku po inwazji na Ukrainę z rosyjskiego rynku całkowicie wycofało się 13 instytucji kredytowych. W dniu agresji na Ukrainę rola banków zagranicznych w rosyjskim sektorze bankowym była jednak ograniczona. Największy z banków zagranicznych (Raiffeisen Bank) był poza pierwszą dziesiątką banków o najwyższych aktywach. W 2022 r. prawie połowa zysków Raiffeisen Banku pochodziła z działalności w Rosji i pomimo wojny nie wycofał się z rynku rosyjskiego (Jones 2023). W dniu napaści na Ukrainę istotne zaangażowanie na rynku rosyjskim miały również duże banki włoskie (Intesa Sanpaolo i UniCredit).

Kolejnym elementem, który należy uwzględnić, oceniając podatność rosyjskiego sektora bankowego na sankcje, jest upolitycznienie banków. Można je zmierzyć, wykorzystując wskaźnik roli banków państwowych w systemie bankowym. Rosja jest zaliczana do państw, w których banki państwowe odgrywają główną rolę w sektorze bankowym i mają istotny wpływ na kierunki alokacji kapitału. Upolitycznienie banków również jest czynnikiem ograniczającym podatność rosyjskiego sektora bankowego na sankcje.

Warto pamiętać, że na rosyjskie banki państwowe sankcje są nakładane od lat. Co więcej, w przypadku Rosji mamy problem z oceną faktycznego uzależnienia banków od czynników politycznych i struktur oligarchicznych. Wskazuje się, że „(...) struktura własności banków jest niejasna – niektóre banki mogą być formalnie prywatne, ale w rzeczywistości państwo wpływa na nie poprzez sieć innych państwowych firm i banków” (Onqena, Pestova, Mamonov 2021). Wpływ Kremla na sektor bankowy może więc być znacznie większy, niż wynika z oficjalnych statystyk.

Dotkliwość sankcji zależy również od znaczenia banków w rosyjskiej gospodarce. System finansowy i alokacja kapitału w Rosji opierają się na bankach. Sektor bankowy i kredyt bankowy mają więc duże znaczenie dla rozwoju gospodarczego Rosji. Rynek obligacji przedsiębiorstw jest stosunkowo słabo rozwinięty i nie ma większego znaczenia w ich zasilaniu w kapitał rozwojowy. Oznacza to, że uderzenie w sektor bankowy jest dobrym rozwiązaniem, jeśli chce się nakłonić Rosję, by zaprzestała agresywnych działań. Jest to o tyle ważne, że związki między sektorem bankowym a gospodarką są dwustronne. Działalność bankowa (w szczególności kredyty detaliczne) była jedną z sił napędowych ożywienia gospodarczego w Rosji po pandemii COVID-19 w 2021 r. i w pierwszych miesiącach 2022 r. (Barisitz, Deswel 2023, s. 27).

² <https://kse.ua/about-the-school/news/50th-issue-of-the-regular-digest-on-impact-of-foreign-companies-exit-on-rf-economy/>.

7. Ocena wybranych aspektów kondycji finansowej rosyjskiego sektora bankowego po agresji na Ukrainę

Ocenę kondycji finansowej rosyjskiego sektora bankowego przeprowadzono na dzień 31 grudnia 2022 r. Poprzedzono ją krótką charakterystyką rosyjskiego sektora bankowego, uwzględniając liczbę banków, wielkość aktywów oraz udział kredytów i depozytów w sumie bilansowej.

Według informacji Centralnego Banku Federacji Rosyjskiej na koniec III kwartału 2023 r. w Rosji działały 224 banki z licencją uniwersalną, która jest wydawana bankom o funduszach własnych na poziomie co najmniej 1 mld rubli. Dla mniejszych banków jest przewidziana licencja uproszczona, z wieloma ograniczeniami. Na podstawie licencji uproszczonej (kapitał banków z licencją uproszczoną wynosi od 300 mln rubli do 1 mld rubli) działało na koniec III kwartału 2023 r. 100 banków. Oznacza to, że dwie trzecie banków w Rosji miało dającą znacznie więcej możliwości licencję uniwersalną. Ich aktywa stanowiły około 95% aktywów rosyjskiego sektora bankowego³. Cechą charakterystyczną rosyjskiego sektora bankowego jest słabe powiązanie z gospodarką, o czym świadczy m.in. relatywnie niski poziom relacji kredytów udzielonych przedsiębiorstwom do PKB (Fiedorcuk 2017, s. 475).

Za nadzór nad bankami w Rosji odpowiada bank centralny. Podobnie jak w państwach UE w Rosji działa system gwarantowania depozytów (do wysokości 1,4 mln rubli), którym są objęte depozyty ludności, przedsiębiorców indywidualnych i małych firm.

Liczba banków w 2023 r. nie zmieniła się znacznie w porównaniu z 2022 r. Jednak trzeba podkreślić, że od co najmniej dekady rosyjska bankowość przechodzi proces konsolidacji, który doprowadził do zmniejszenia liczby banków. Proces ten będzie w przyszłości kontynuowany, ponieważ na koniec 2022 r. nadal działało dużo średnich i małych banków, których łączne aktywa stanowiły około 1/5 aktywów sektora (Ivaninsky i in. 2023, s. 2). Innym problemem, na który zwraca się uwagę, jest koncentracja geograficzna banków w Rosji. Świadczą one usługi głównie w regionach zurbanizowanych, co utrwała dysproporcje regionalne pod względem rozwoju gospodarczego (Krylova i in. 2022, s. 105).

Oprócz banków funkcjonują w Rosji także instytucje pozabankowe. Według danych Banku Centralnego Federacji Rosyjskiej na dzień 30 września 2023 r. funkcjonowało 36 tego typu podmiotów. Wśród pozabankowych dostawców usług finansowych o charakterze transakcyjnym warto wyróżnić rosyjską pocztę. Liczba jej placówek jest zbliżona do liczby placówek całego rosyjskiego sektora bankowego. Poczta świadczy wiele usług finansowych we współpracy z innymi dostawcami usług – takich jak płatności, przelewy krajowe i międzynarodowe, spłaty kredytów, doładowania rachunków bankowych (Imaeva, Lobanova, Tomilova 2014, s. 15).

Aktywa rosyjskiego sektora bankowego na dzień 30 września 2023 r. wyniosły 159 bln rubli i od początku roku zwiększyły się o 18,2%⁴. W wyniku dewaluacji i wahań rubla wartość aktywów rosyjskiego sektora bankowego na koniec września 2023 r. wyniosła 1,5 bln euro (1,8 bln euro na koniec grudnia 2022 r.⁵). Deprecjacja rubla wpłynęła negatywnie na międzynarodową pozycję rosyjskiego sektora bankowego.

³ https://www.cbr.ru/eng/banking_sector/#:~:text=There%20are%20324%20operating%20banks,bank%20financial%20institutions%20in%20Russia.&text=Banks%20and%20non%2Dbank%20financial,by%20the%20Bank%20of%20Russia.

⁴ https://www.cbr.ru/statistics/bank_sector/review/.

⁵ Dla danych na koniec 2022 r. przyjęto kurs rubla z 31 grudnia 2022 r., natomiast wielkość aktywów na koniec września 2023 r. przeliczono na euro według kursu z 30 września 2023 r.

Udział kredytów udzielonych ludności i przedsiębiorstwom w strukturze aktywów rosyjskiego sektora bankowego na koniec III kwartału 2023 r. wyniósł 65%⁶. Fundusze klientów (głównie depozyty) stanowiły ponad 71% sumy bilansowej.

Międzynarodowymi sankcjami została objęta znaczna część rosyjskiego sektora bankowego, w tym instytucje o charakterze systemowym (13 w połowie 2023 r.). Agencja ratingowa S&P podała, że od początku rosyjskiej agresji na Ukrainę sankcjami objęto 80% aktywów rosyjskiego sektora bankowego (Taqi 2022), a także Bank Centralny Federacji Rosyjskiej. Sankcje polegały na zablokowaniu dostępu do systemu SWIFT, zamrożeniu aktywów, zablokowaniu możliwości zawierania transakcji oraz przeprowadzania operacji na zagranicznych rynkach kapitałowych (Taqi 2022). Głównym celem sankcji jest utrudnienie lub wręcz uniemożliwienie dostępu do środków finansowych na rynkach międzynarodowych, aby nie służyły wsparciu działań wojennych i rozwojowi potencjału militarnego. Pożądanym stanem byłaby całkowita izolacja Rosji, co jednak w obecnych warunkach geopolitycznych jest niemożliwe.

W 2022 r. (w pierwszym roku wojny) nastąpił bardzo duży spadek wyniku finansowego sektora bankowego. Zagregowany wynik finansowy netto rosyjskiego sektora bankowego wyniósł 0,13 bln rubli w 2022 r. i w porównaniu z 2021 r. był niższy o 2,2 bln rubli⁷. Mieliśmy więc do czynienia z bardzo dużym spadkiem zysków. Co więcej, siła nabywcza rubla znacznie spadła, głównie w początkowym okresie wojny. Wynik finansowy netto za 2022 r. wyniósł 1,71 mld euro (rok wcześniej 57,7 mld euro).

Znalazło to odzwierciedlenie w poziomie wskaźników rentowności i efektywności kosztowej. Porównując rok 2021 i 2022, widzimy gwałtowny spadek rentowności w rosyjskim sektorze bankowym. Wskaźnik ROE zmniejszył się bowiem z 18,32% do 1,59% (wykres 1). Wartość ROA uległa obniżeniu z 2,08 % na koniec 2021 r. do 0,16 % na koniec 2022 r. (wykres 2).

Dane za III kwartał 2023 r. wskazują, że poziomy ROE i ROA w rosyjskim sektorze bankowym wzrosły, co wiąże się z poprawą wyniku finansowego w 2023 r. Według danych za okres od stycznia do końca września 2023 r. rosyjskie banki osiągnęły łącznie zysk netto na poziomie 2,6 bln rubli (25 mld euro według kursu z ostatniego dnia analizowanego okresu).

W tworzeniu zysku w rosyjskim sektorze bankowym podstawową rolę odgrywa marża odsetkowa. Jak podaje Bank Centralny Federacji Rosyjskiej, do kluczowych czynników wzrostu ROA w 2023 r. należały: zwiększenie marży odsetkowej netto oraz normalizacja kosztów rezerw (Central Bank of Russia 2023, s. 51).

Ocenę bezpieczeństwa finansowego rosyjskiego systemu bankowego rozpoczniemy od wskaźnika kredytów zagrożonych (wykres 3). Na koniec 2022 r. odsetek kredytów zagrożonych zmniejszył się w porównaniu z 2021 r., co oznacza, że poprawiła się jakość portfela kredytowego. Nie można jednak wykluczyć, że w sektorze bankowym nastąpi opóźniony efekt presji sankcyjnej na rosyjski biznes, co doprowadzi do ukrytej kumulacji złych kredytów w bilansach banków (Zubov 2023, s. 147).

Ważnym elementem oceny rosyjskiego sektora bankowego była ocena jego adekwatności kapitałowej. Z danych Banku Centralnego Federacji Rosyjskiej wynika, że całkowity wskaźnik wypłacalności nieznacznie wzrósł w 2022 r. i na koniec roku osiągnął 12,8%⁸. Dla porównania wartość analizowanego wskaźnika na koniec 2020 r. wyniosła 12,5%, a na koniec 2021 r. 12,3%. Do czynników wzmacniających bezpieczeństwo rosyjskich banków można zaliczyć odmowę wypłat dywidendy. To sposób na wzmocnienie kapitałów własnych w okresach kryzysów. Według danych Banku Centralnego Federacji Rosyjskiej

⁶ https://www.cbr.ru/statistics/bank_sector/review/.

⁷ https://www.cbr.ru/statistics/bank_sector/review/.

⁸ http://www.cbr.ru/Collection/Collection/File/43685/razv_bs_22_12.pdf.

w 2022 r. wielkość dywidend wypłaconych przez banki była pięciokrotnie mniejsza niż w 2021 r. Pozytywny wpływ na stabilność rosyjskiego sektora bankowego ma również jego płynność, która pozostała stabilna (wykres 4).

W świetle danych statystycznych na koniec 2022 r. widoczne było znaczne pogorszenie rentowności rosyjskiego sektora bankowego. Wyniki badań wskazują natomiast, że na koniec 2022 r. płynność i wypłacalność rosyjskiego sektora bankowego nie zmieniła się istotnie w porównaniu z 2021 r. Wpływ na wyniki badań ma stosunkowo krótki czas od agresji, który uwzględniono w ocenie kondycji finansowej rosyjskiego sektora bankowego. Sankcje mogą bowiem zacząć działać z opóźnieniem i ich efekty będą widoczne dopiero w dłuższej perspektywie czasowej.

Oceniając wyniki rosyjskiego sektora bankowego, warto podkreślić, że na długo przed wybuchem wojny przeszedł on proces restrukturyzacji i sanacji⁹. Rozwiązano problem niespłaconych kredytów i nieprzestrzegania limitów koncentracji kredytowej. Z rynku bankowego wyeliminowano instytucje słabsze pod względem finansowym oraz ograniczono skalę nielegalnych operacji. Zmniejszyło to podatność rosyjskiego sektora bankowego na sankcje.

8. Podsumowanie

Zakres i różnorodność sankcji nakładanych na różne kraje w ostatnich kilkadziesiąt latach powoduje, że kompleksowa i dokładna ocena ich skuteczności jest bardzo trudna. Jeśli spojrzymy na skuteczność sankcji ze względu na ich cel polityczny, to z badań Hufbauera wynika, że zmiany w polityce państw, na które nałożono sankcje, zostały osiągnięte w 51,2% analizowanych przypadków (Hufbauer i in. 2007). Skuteczność sankcji zależy również od ich charakteru. Za efektywne narzędzie wywierania wpływu można uznać w szczególności sankcje finansowe. Mechanizmy sankcyjne mogą być niezwykle skomplikowane i stanowić broń obosieczną. Należy wyważyć skalę i zakres sankcji w taki sposób, aby nie dotyczyły bezpośrednio najbardziej potrzebujących obywateli objętego nimi kraju. Z drugiej strony trzeba się liczyć z potencjalnymi kosztami kraju stosującego sankcje, który przykładowo w wyniku zakazu importu surowców energetycznych będzie musiał nabywać je po wyższej cenie u innych dostawców.

Po zaatakowaniu Ukrainy przez Rosję Unia Europejska, USA, a także inne kraje wprowadziły dotkliwe sankcje, obejmujące również sektor bankowy. Sankcje ekonomiczne oddziałują na rosyjski sektor bankowy bezpośrednio i pośrednio. Spośród sankcji oddziałujących bezpośrednio dotkliwe są te, które odcinają rosyjski system bankowy od systemu SWIFT oraz ograniczają dostęp do technologii informatycznych. Z przeprowadzonych badań wynika, że ważnym czynnikiem zmniejszającym podatność rosyjskiego sektora bankowego na sankcje może być lokalny charakter działalności banków rosyjskich. Sankcje wprowadzone po agresji rosyjskiej na Ukrainę w lutym 2022 r. są drugą falą sankcji. Pierwsza fala była związana z zajęciem Krymu. Sankcje z mniejszą lub większą siłą dotyczą rosyjski sektor bankowy od prawie 10 lat. Długotrwałość sankcji może być czynnikiem zmniejszającym ich wpływ, ponieważ rosyjskie instytucje finansowe potrafią się do nich zaadaptować.

Na potrzeby badania sformułowano następującą hipotezę badawczą: wybuch wojny wpłynął negatywnie na kondycję finansową rosyjskiego sektora bankowego. W celu jej weryfikacji przeprowadzono

⁹ W 2013 r. Bank Centralny Federacji Rosyjskiej rozpoczął proces eliminacji banków niespełniających wymogów w zakresie bezpieczeństwa oraz legalności transakcji. Wzmocniono również nadzór bankowy i wprowadzono rygorystyczne wymogi kapitałowe.

studium kondycji finansowej sektora bankowego w Rosji. Wynika z niego, że wojna i sankcje wywarły istotny wpływ przede wszystkim na jego rentowność. W danych za 2022 r. (pierwszy rok wojny) nie widać natomiast pogorszenia płynności i adekwatności kapitałowej. Jednak wraz z trwaniem wojny i wydłużaniem się czasu stosowania sankcji wzrasta znaczenie pośredniego kanału wpływu sankcji na kondycję rosyjskiego sektora bankowego (przez pogorszenie sytuacji w sferze realnej gospodarki). Wyniki badań przedstawione w niniejszym artykule są rezultatem szerszych prac realizowanych przez autorów, które będą aktualizowane i uzupełniane o kolejne elementy związane z analizowaną problematyką. Wynikające z nich wnioski będą przedstawiane w kolejnych publikacjach naukowych.

Bibliografia

- Åslund A. (2019), Western economic sanctions on Russia over Ukraine, 2014–2019, *CESifo Forum*, 20(4), 14–18.
- Bako Z. (1983), *Wojna ekonomiczna*, Ministerstwo Obrony Narodowej.
- Barisitz S., Deswel P. (2023), Russia's banking sector and its EU-owned significant banks, against the backdrop of war and sanctions, *Focus on European Economic Integration*, Q1, Oesterreichische Nationalbank.
- Biersteker T.J., Eckert S.E., Tourinho M. (2016), *Targeted Sanctions. The Impacts and Effectiveness of United Nations Action*, Cambridge University Press.
- Bierzanek R., Symonides J. (2003), *Prawo międzynarodowe publiczne*, Wolters Kluwer.
- Caparusso J., Hardy B. (2022), Russia's pre-war position in the international banking system, *BIS Quarterly Review*, June.
- Carter B.E. (1987), International economic sanctions: improving the haphazard U.S. legal regime, *California Law Review*, 75.
- Caruso R. (2003), The impact of international economic sanctions on trade. An empirical analysis, *Peace Economics*, 9(2), 1–36.
- Central Bank of Russia (2023), *Financial Stability Review*, Q4 2022–Q1 2023, 1(22).
- Chmurkowski J. (1971), *Embargo strategiczne*, Ministerstwo Obrony Narodowej.
- Cortright D., Lopez G.A. (2000), *The Sanctions Decade: Assessing UN Strategies in the 1990s.*, Lynne Rienner Publishers.
- Czerkawska G., Czerkawski K. (1987), Skuteczność międzynarodowych sankcji gospodarczych, *Sprawy Międzynarodowe*, 6/1987.
- Doraev M. (2015), The “memory effect” of economic sanctions against Russia: opposing approaches to the legality of unilateral sanctions clash again, Penn Law, Legal Scholarship Repository.
- Fiedorczuk M. (2017), Banks and corporate sector in Russia – the evolution and current state of relations in a corporate governance context, *Bank i Kredyt*, 48(5), 463–482.
- Galtung J. (1967), On the effects of international economic sanctions, with examples from the case of Rhodesia, *World Politics*, 19/1967.
- Gaul L., Jones J. (2021), *CAMELS ratings and their information content*, <https://www.occ.treas.gov/publications-and-resources/publications/economics/working-papers-banking-perf-reg/pub-econ-working-paper-camels-ratings.pdf>.
- Girardone C. (2022), Russian sanctions and the banking sector, *British Journal of Management*, 33.

- Gould-Davies N. (2018), Economic effects and political impacts: assessing western sanctions on Russia, *BOFIT Policy Brief*, 8, 9.
- Guénette J.D., Kenworthy P., Wheeler C. (2022), *Implications of the War in Ukraine for the Global Economy*, EFI Policy Note, 3, World Bank Group.
- Hart H.L.A. (1998), *Pojęcie prawa*, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hufbauer G., Schott J.J., Elliott K.A. (1985), *Economic Sanctions Reconsidered. History and Current Policy*, Institute for International Economics.
- Hufbauer G.C., Schott J.J., Elliott K.A., Oegg B. (2007), *Economic Sanctions Reconsidered*, Peterson Institute for International Economics.
- Imaeva G., Lobanova I., Tomilova O. (2014), *Financial Inclusion in Russia: The Demand-Side Perspective*, CGAP.
- Ivaninsky I., Ryazanov P., Kolaev V., Shapoval V. (2023), *The Russian Banking Sector is Gearing up for the New Reality*, Yakov&Partners.
- Javorcik B. (2023), *The Eurasian leaks in the West's Russia sanctions*, Project Syndicate, <https://www.project-syndicate.org/commentary/west-sanctions-on-russia-effectiveness-eurasian-trade-diversion-by-beata-javorcik-2023-05>.
- Javorcik B., Stapleton K., Kett B., O'Kane L. (2023), *Did the 2018 trade war improve job opportunities for US workers?*, Cato Research Briefs, 362, Cato Institute.
- Kirshner J. (1997), The microfoundations of economic sanctions, *Security Studies*, 6(3).
- Kociołek-Pęksa A., Menkes J. (2017), Problematyka sankcji i countermeasures w prawie międzynarodowym publicznym – wymiar filozoficznoprawny, w: P. Jabłoński, J. Kaczor, M. Pichlak (red.), *Prawo i polityka w sferze publicznej. Perspektywa wewnętrzna*, Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Krylova L.V., Krylov S.V., Mudretsov A.F., Prudnikova A.A. (2022), Structural changes in the Russian banking system: directions and evaluation, *Studies on Russian Economic Development*, 33(1), 100–106.
- Kulshrestha P., Srivastava A. (2022), Use of CAMEL rating framework: a comparative performance analysis of selected commercial banks in India, *Copernican Journal of Finance & Accounting*, 11(1), 67–87.
- Mamonov M., Pestova A., Ongena S. (2023), Crime and punishment? How banks anticipate and propagate global financial sanctions, *Research Paper Series*, 23–59, Swiss Finance Institute.
- Mishkin F. (2007), *Financial instability and monetary policy*, Risk USA 2007 Conference, New York, 5 November 2007, <https://www.bis.org/review/r071108e.pdf>.
- Menkes J. (2015), Ex iniuria(?) ius non oritur(?) Ex factis ius oritur, w: Karski K. (red.), *Kierunki rozwoju współczesnego prawa międzynarodowego*, Wydawnictwo Bellona.
- Mulder N. (2022), *The Sanctions Weapon*, International Monetary Fund.
- Nowicki M. (2015), *Sankcje jako wolicjonalny środek wywierania presji na państwa naruszające ład międzynarodowy*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 406.
- Oleksiuk A., Vashchenko M. (2010), *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne. Gospodarcze wyzwania XXI wieku*, Wydawnictwo Key Text.
- Ongena S., Pestova A., Mamonov M. (2021), “Crime and Punishment”: How Russian banks anticipated and dealt with global financial sanctions, *VoxEU*.
- Pape R. (1997), Why economic sanctions do not work, *International Security*, 22(2), 93.

- Portela C. (2012), *European Union Sanctions and Foreign Policy: When and Why Do They Work ?*, Routledge.
- Prokopenko A. (2023a), Coping with technology sanctions in the Russian financial sector, *GDAP Policy Brief*, 12, German Council on Foreign Relations.
- Prokopenko A. (2023b), *Ultimate sovereignty: How digitalisation evolved from a fetish to a vulnerability*, <https://re-russia.net/en/analytics/042/>.
- Ratajczak M. (2023), Grzegorza W. Kołodko „Świat w matni. Czwarta część trylogii” oraz „Wojna i pokój” – lektura w czasie trudnym, *Ekonomista*, 24(1), 102–116.
- Taqi M.A. (2022), *More than 80% of Russia's banking sector subject to sanctions over Ukraine war*, <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/more-than-80-of-russia-s-banking-sector-subject-to-sanctions-over-ukraine-war-69434351>.
- Tostensen A., Bull B. (2002), Are smart sanctions feasible?, *World Politics*, 54(3), 373–403.
- Urbański L. (1994), Wojna gospodarcza, w: W. Stankiewicz (red.), *Ekonomika obrony*, Akademia Obrony Narodowej.
- van Bergeijk P. (1994), *Economic Diplomacy, Trade and Commercial Policy. Positive and Negative Sanctions in a New World Order*, Edward Elgar.
- Zubov S.A. (2023), *The banking sector*, w: Gaidar Institute for Economic Policy, *Russian Economy in 2022. Trends and Outlooks*, 44.

Aneks

Tabela 1

Skuteczność sankcji a ich cele polityczne

Cel polityczny	Sukces (liczba sankcji)	Niepowo- dzenie (liczba sankcji)	Razem (liczba sankcji)	Udział (w %)			Wskaźnik sukcesu (w %)
				sukces	niepowo- dzenie	razem	
Zmiany w polityce państwa	22	21	43	31,4	15,7	21,1	51,2
Zmiana reżimu i demokratyzacja	25	55	80	35,7	41,0	39,2	31,3
Przerwanie działań wojennych	4	15	19	5,7	11,2	9,3	21,1
Oslabienie potencjału militarnego	9	20	29	12,9	14,9	14,2	31,0
Inne ważne zmiany polityczne	10	23	33	14,3	17,2	16,2	30,3
Suma	70	134	204	100,0	100,0	100,0	34,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Hufbauer i in. (2007, s. 159).

Tabela 2

Sukces sankcji i cel polityczny a rodzaj ustroju politycznego (% przypadków uznanych za sukces)

Cel polityczny	Autokracja	Anokracja	Demokracja
Zmiany w polityce państwa	39	50	69
Zmiana reżimu i demokratyzacja	23	28	78
Przerwanie działań wojennych	33	11	25
Oslabienie potencjału militarnego	37	50	0
Inne ważne zmiany polityczne	9	67	29
Suma	28	34	47

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Hufbauer i in. (2007, s. 166).

Tabela 3

Skuteczność sankcji a ich średni koszt dla kraju nimi objętego (jako % produktu narodowego brutto)

Cel polityczny	Sukces sankcji	Niepowodzenie sankcji
Zmiany w polityce państwa	2,6	1,1
Zmiana reżimu i demokratyzacja	3,4	2,3
Przerwanie działań wojennych	0,9	2,3
Oslabienie potencjału militarnego	2,1	0,7
Inne ważne zmiany polityczne	5,5	0,7
Wszystkie badane przykłady sankcji	3,3	1,6

Źródło: Hufbauer i in. (2007, s. 170).

Tabela 4

Rodzaju sankcji i obszary gospodarki nimi objęte a stopień skuteczności sankcji

Rodzaj sankcji / obszar gospodarki	Sukces (liczba sankcji)	Niepowodzenie (liczba sankcji)	Razem (liczba sankcji)	Udział (w %)			Współczynnik sukcesu (w %)
				sukces	niepowodzenie	razem	
Finansowe, eksport i import	25	37	62	41,0	28,0	32,1	40,3
Finansowe	19	34	53	31,1	25,8	27,5	35,8
Eksport, import lub oba rodzaje jednocześnie	10	30	40	16,4	22,7	20,7	25,0
Finansowe i import	2	8	10	3,3	6,1	5,2	20,0
Finansowe i eksport	5	23	28	8,2	17,4	14,5	17,9
Suma	61	132	193	100,0	100,0	100,0	31,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Hufbauer i in. (2007, s. 170).

Tabela 5

Sukcesy i niepowodzenia sankcji a czas ich trwania w funkcji celu politycznego (średnia liczba lat)

Cel polityczny	Sukces sankcji	Niepowodzenie sankcji
Zmiany w polityce państwa	3,5	6,5
Zmiana reżimu i demokratyzacja	5,4	8,0
Przerwanie działań wojennych	1,3	6,1
Oslabienie potencjału militarnego	6,2	11,7
Inne ważne zmiany polityczne	3,7	9,8
Wszystkie badane przykłady sankcji	4,4	8,4

Źródło: Hufbauer i in. (2007, s. 171).

Tabela 6

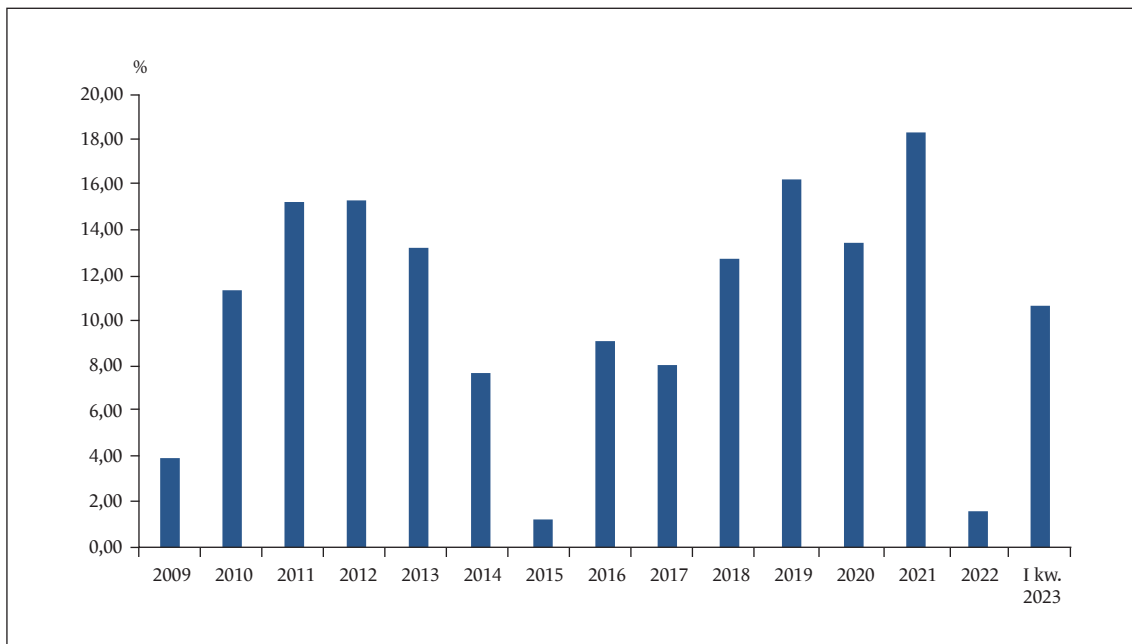
Skuteczność sankcji nakładanych przy współpracy organizacji międzynarodowych a ich cel polityczny (w %)

Cel polityczny	Sukces sankcji	Niepowodzenie sankcji
Zmiany w polityce państwa	9	10
Zmiana reżimu i demokratyzacja	24	25
Przerwanie działań wojennych	50	47
Oslabienie potencjału militarnego	22	10
Inne ważne zmiany polityczne	30	22
Wszystkie badane przykłady sankcji	21	22

Źródło: Hufbauer i in. (2007, s. 174).

Wykres 1

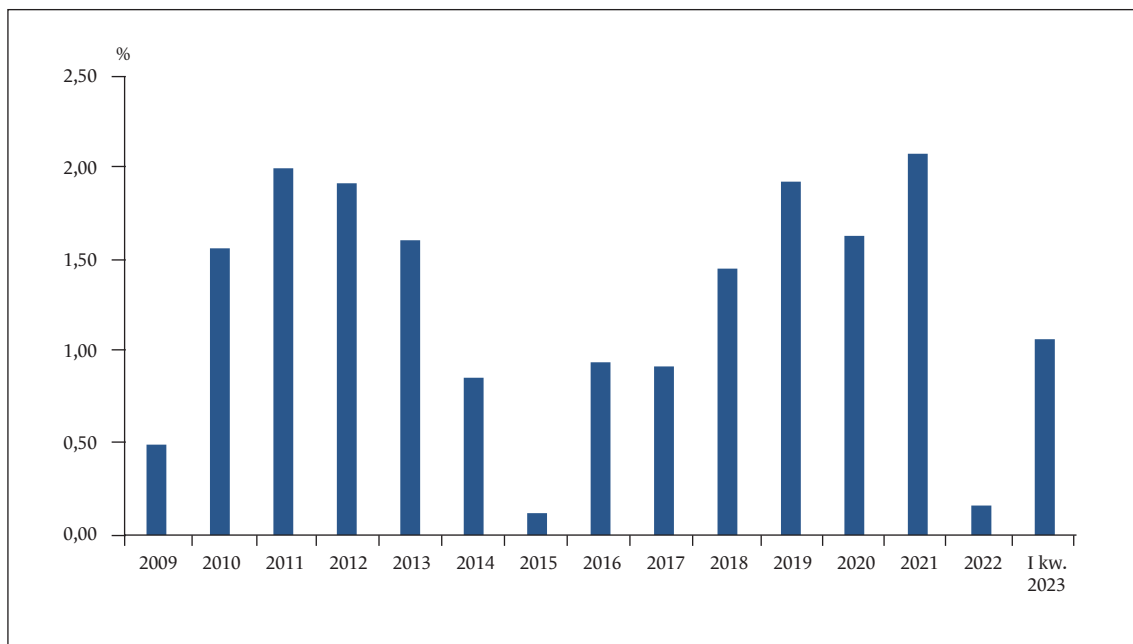
Wskaźnik ROE w rosyjskim sektorze bankowym w latach 2009–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dostępnych w bazie danych Статистические показатели банковского сектора Российской Федерации prowadzonej przez Centralny Bank Federacji Rosyjskiej.

Wykres 2

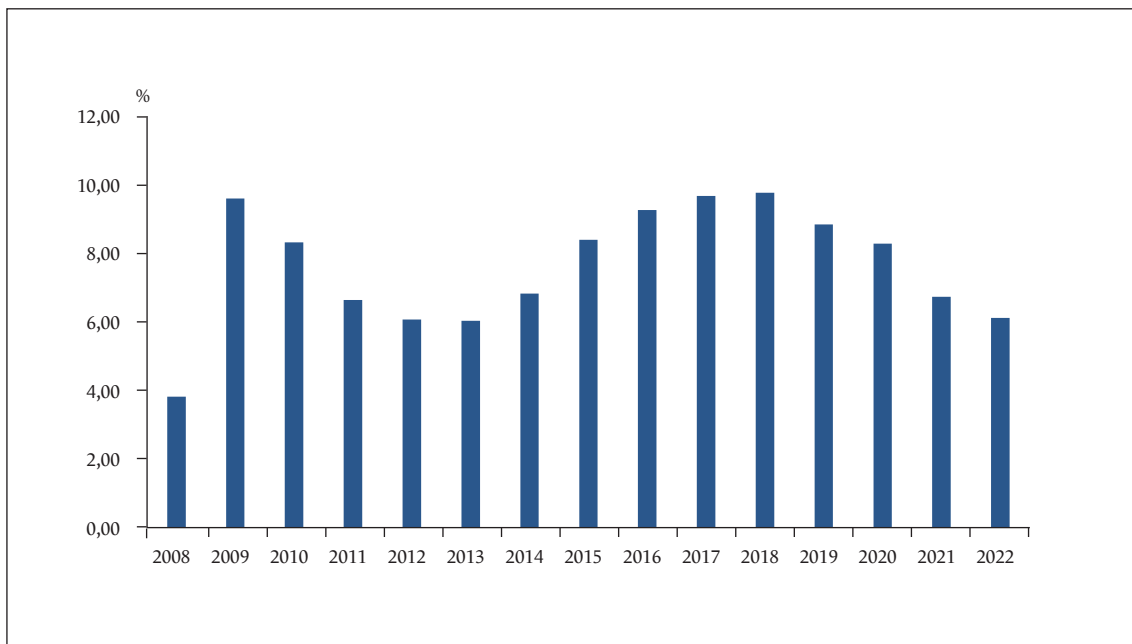
Wskaźnik ROA w rosyjskim sektorze bankowym w latach 2009–2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dostępnych w bazie danych Статистические показатели банковского сектора Российской Федерации prowadzonej przez Centralny Bank Federacji Rosyjskiej.

Wykres 3

Wskaźnik NPLs w rosyjskim sektorze bankowym w latach 2009–2022

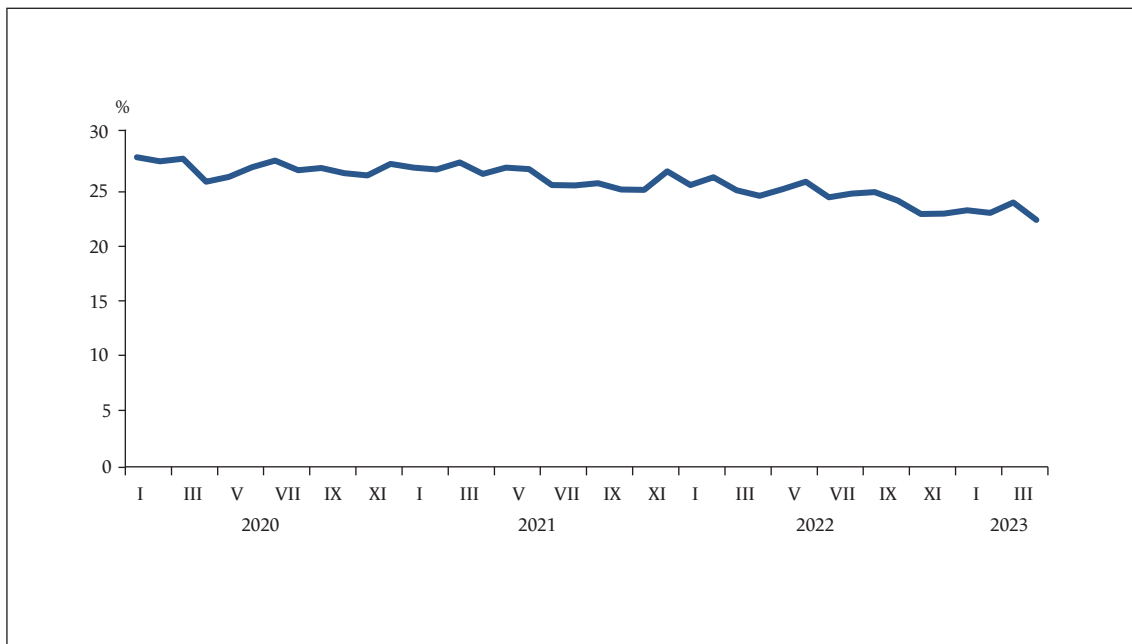

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego, <https://data.worldbank.org/indicator/FB.AST.NPER.ZS?end=2022&locations=RU&start=2009&view=chart>.

Wykres 4

Wskaźnik aktywów płynnych do zobowiązań od 1 stycznia 2020 r. do 1 kwietnia 2023 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Centralnego Federacji Rosyjskiej (dane Centralnego Banku Federacji Rosyjskiej).

The specificity, goals, types and effectiveness of international economic sanctions on the example of a study of the financial condition of the Russian banking sector in the context of the war with Ukraine

---

Abstract

Beside diplomatic and military actions, economic sanctions are official actions that may include bans, restrictions or other restrictions on trade, investment or finance. They can be introduced by a single country, a group of countries, as well as by international organizations such as the United Nations (UN), the European Union (EU), etc.

These are tools used to force a change in the policies or actions of another country by restricting or prohibiting trade, investment or financial transactions between the parties. They are intended to put pressure on a country or entity that violates international norms, rules or laws in order to force it to change its behaviour. These may include trade embargoes, asset freezes, restrictions on access to technology or products, arms trade bans, etc. Economic sanctions are used as an alternative to aggressive military action and are aimed at resolving international conflicts peacefully. The goals of economic sanctions may include, among others: ensuring respect for human rights, combating terrorism, trade in conventional weapons or mass destruction, and supporting democracy. One of their goals is to economically isolate a country, entity or group of people, thereby hindering their functioning in the international arena. They can be applied selectively and limited to specific sectors of the economy or applied globally to a given country. However, sanctions can have a negative impact on the society, economy and population of the country where they are applied, which is why they often arouse controversy. Their implementation therefore requires international cooperation and political action at many levels in order to achieve the intended effects.

The aim of the article is to present theoretical issues regarding the specificity and types of economic sanctions (including research results on their effectiveness) and to determine the susceptibility and changes in the financial condition of the Russian banking sector under the influence of sanctions introduced after Russia's attack on Ukraine. The article also identifies factors that increase or limit the banking sector's susceptibility to sanctions and their severity. For the purposes of the study, the following research hypothesis was formulated: the outbreak of the war had a negative impact on the financial condition of the Russian banking sector. The research methods used in this paper are: critical analysis of literature and literature, historical analysis of economic sanctions, quantitative analysis of data on selected economic sanctions. The paper presents a case study of the financial condition of the Russian banking sector. The method of indicator analysis was used to assess the financial condition. In addition to research on the effectiveness of sanctions, the study of the financial condition of the Russian banking sector shows that in 2022 there was a deterioration in the financial condition in terms of the profitability of the banking sector. The topics of the article fill the gap in the study of international economic sanctions and fit into the practical description of the reality formed after Russia's attack on Ukraine.

Keywords: economic sanctions, war, financial condition, banks, profitability, solvency